

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ, КРИМІНОЛОГІЇ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО І КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

УДК 340.06 : 343.985

Пономаренко А. В., к.ю.н., ДНДІ МВС України

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій: проблематика сьогодення

У статті проаналізовано норми кримінального процесуального законодавства України щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, реалізація яких в практичній діяльності слідчих підрозділів викликає певні труднощі. Розглянуто механізм проведення негласних слідчих (розшукових) дій та висвітлено низку проблемних питань, які пов'язані з їх проведенням. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення діяльності слідчих при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, доручення слідчого, розгляд клопотання прокурором, інформування слідчого, перевантаження слідчого судді.

В статье проанализированы нормы уголовного процессуального законодательства Украины относительно проведения негласных следственных (розыскных) действий, реализация которых в практической деятельности следственных подразделений вызывает определенные трудности. Рассмотрен механизм проведения негласных следственных (розыскных) действий и освещены ряд проблемных вопросов, связанных с их проведением . Сформулированы предложения по совершенствованию деятельности следователей при проведении негласных следственных (розыскных) действий .

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, поручения следователя, рассмотрение ходатайства прокурором, информирование следователя, перегрузки следственного судьи .

In this article the regulations of criminal and procedural legislation of Ukraine in regard to carry out undercover investigative actions and realizing of these actions on practice in investigative divisions causes some difficulties has been analyzed. The mechanism of fulfilling undercover investigative actions and related issues are considered. The propositions concerning improving of activity of investigators during carrying out of undercover investigative actions has been formulated.

Key words: undercover investigative actions, an investigator's errand, consideration of solicitation by prosecutor, informing of investigator, overload of investigator judge.

Постановка проблеми. Особливої актуальності питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій набуло в умовах реформування кримінального процесуального законодавства України. Відповідно до норм нового Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України, досудове розслідування кримінальних проваджень здійснюється шляхом проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД). Надання легалізації негласним слідчим (розшуковим) діям і законодавче закріплення їх вичерпного переліку призвело до неоднозначного сприйняття таких новел практиками і науковцями. Варто вказати, що новизна та відсутність у прокурорів та слідчих досвіду організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання матеріалів оперативно-розшукових заходів призвело до певних практичних труднощів. Адже, кримінально-процесуальне законодавство запровадило нові умови діяльності для працівників слідчих підрозділів не врахувавши специфіки їхньої теоретичної і практичної підготовки. Так, аналіз слідчої практики дає підстави зробити висновок, що на даний час одним із

актуальних питань слідчої діяльності є застосування та проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відтак, виникає необхідність в дослідженні механізму проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими ОВС та аналізі положень кримінального процесуального законодавства України, реалізація яких в практичній діяльності викликає певні труднощі, що спричинено потребами практики діяльності слідчих підрозділів.

Аналіз основних досліджень. Дослідженню окремих питань щодо застосування негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС присвячено низку праць фахівців у сфері ОРД, зокрема: О.М. Бандурки, О.Ф. Долженкова, В.Т. Нора, Є.Скулиша, Р.А. Халілева, В.В. Шендрика, О.О. Юхно та ін. В той же час, проблемним питанням проведення негласних слідчих (розшукових) дій, саме слідчими ОВС, які відповідно до норм КПК уповноважені проводити ці дії, приділено недостатньо уваги і тому ця тема є сьогодні надзвичайно актуальною.

Метою статті є розгляд проблемних положень чинного кримінального процесуального законодавства, що регламентує проведення негласних слідчих (розшукових) дій та з'ясування проблем практики, які виникають у слідчих під час їх проведення

Вклад основного матеріалу. Важливою новелою нового КПК стало законодавче закріплення негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно зі ст. 246 Кодексу НСРД – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Негласні слідчі (розшукові) дій проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб і виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Главою 21 КПК визначений вичерпний перелік НСРД, який складається з 12 видів, та надається їх первинна класифікація на такі, що пов'язані з втручанням у приватне спілкування, та інші види НСРД.

За низкою ознак, усі негласні слідчі (розшукові) дії можна розподілити на окремі групи. Так, за організаційним критерієм негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити на три групи, а саме:

1) здійснюються з дозволу слідчого судді (аудіо-, відеоконтроль особи, огляд, арешт та виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу);

2) за рішенням слідчого, прокурора, що здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (негласне проникнення та обстеження публічно доступних місць, спостереження за річчю або місцем, в тому числі із застосуванням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження; здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням логічної системи захисту);

3) проводяться винятково за рішенням прокурора (контроль за вчиненням злочину) [1, с.111].

Незважаючи на те, що у Главі 21 КПК України достатньо детально регламентовано порядок подання та розгляду клопотань про проведення НСРД, фіксації та використання їх результатів при застосуванні негласних слідчих (розшукових) дій у практичній діяльності слідчих виявлено низку проблемних питань, що ускладнюють їх реалізацію та використання.

Проаналізувавши статистичні дані МВС України з'ясовано, що: найчастіше з переохоронених в главі 21 КПК негласних слідчих (розшукових) дій застосовуються: зняття

інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіоконтроль особи. Рідше застосовуються аудіоконтроль або відеоконтроль місця; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Дуже рідко застосовуються НСРД такі як: арешт, огляд і виїмка кореспонденції; контроль за вчиненням злочину; зняття інформації з електронних інформаційних систем. Майже не застосовується використання конфіденційного співробітництва.

Суттєві проблеми у діяльності слідчих викликає недосконалий механізм проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно нового КПК проведення негласних слідчих (розшукових) дій віднесено до компетенції слідчого, який може здійснювати їх самостійно, або ж доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам. До набрання чинності нового КПК ця функція була покладена виключно на оперативні підрозділи, які виявляли і розкривали злочини, шляхом застосування оперативно-розшукових заходів. З моменту вступу в дію Кримінального процесуального кодексу України, оперативні підрозділи дещо самоусунулись від розкриття злочинів, посилаючись на те, що цим має займатись слідчий, оскільки співробітнику оперативного підрозділу не має права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Така ситуація негативно позначається на якості роботи при здійсненні кримінального провадження. Отже, недостатня кількість ініціативних рапортів оперативних співробітників про призначення НСРД призводить до втрати цінної інформації, доказової бази у провадженнях.

У зв'язку з цим, пропонується надати право оперативним працівникам ініціювати проведення негласних слідчих (розшукових) дій перед слідчим, прокурором.

Окрім, цього вже існує практика, коли оперативні працівники звертаються до слідчих з ініціативними рапортами, які мають обмежений доступ та надаються через підрозділи режимно-секретного відділу. В них викладається стисло інформація, яку було здобуто під час оперативно-пошукових заходів, та для реалізації якої й потрібно призначення НСРД.

Не менш важливою проблемою в діяльності слідчих при застосуванні НСРД є те, що в КПК не висвітлено питання яким чином слідчий ознайомлюється з протоколами негласних слідчих (розшукових) дій, які виконувались оперативним працівником за його дорученням. Згідно ст.252 КПК за результатами проведення негласної слідчої дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених НСРД передаються прокурору. З цього приводу, слід звернути увагу, на те, що слідчий за матеріалами свого кримінального провадження призначає НСРД, а результати відповідно до ч.3 ст.252 КПК направляються прокурору, нічого не говорячи про інформування слідчого. Лише в п. 4.4. Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні зазначено, що прокурор, який здійснює процесуальне керівництво, *за необхідності* дає вказівку режимно-секретному органу (далі - РСО) ознайомити слідчого з протоколом та додатками про результати негласної слідчої (розшукової) дії, проте цього у практичній діяльності не відбувається [2]. Отже, матеріали проведених НС(Р)Д до органу досудового розслідування надсилаються виключно через прокурора і рішення про наявність доказів у зібраних матеріалів прокурор приймає одноособово. У такому

випадку, прокурор, вивчивши надані йому матеріали, та вважаючи, що вони не є доказами у кримінальному провадженні, може винести постанову про їх знищення. Таким чином, слідчий позбавлений можливості швидко ознайомитися з отриманою інформацією та спланувати подальше розслідування. Зважаючи на викладене необхідно внести зміни до КПК, якими передбачити надання результатів НСРД безпосередньо слідчому.

Хотілось би звернути увагу на те, що кримінально-процесуальним законодавством не визначений строк розгляду та погодження клопотання про проведення НСРД прокурором. В той час як слідчий суддя відповідно до ч.1 ст.248 КПК України зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення НСРД протягом шести годин з моменту його отримання. Така невизначеність ускладнює та затримує процес застосування та проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Крім того, достатньо значний час проходить від дати винесення ухвали суду до її отримання слідчим. В більшості випадків цей час складає до 7-10 діб. А це вже час дії ухвали суду. Тобто, строки виконання ухвали суду суттєво зменшуються, або взагалі спливають на момент її отримання оперативним підрозділом для виконання.

Чинним КПК не передбачено розгляд клопотань та надання дозволу на проведення НСРД слідчими суддями місцевих судів, що унеможливорює можливість розгляду відповідних клопотань в найкоротші терміни, оскільки відповідно до ст. 247 КПК України такі повноваження мають тільки голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду. З огляду на вказане слід передбачити можливість розгляду клопотань про проведення НСРД слідчими суддями місцевих судів [3].

Слід зазначити, що з великими проблемами проводяться НСРД, передбачені ст.267 КПК (обстеження публічно недоступних місць), оскільки до його проведення обов'язкове залучення вузько профільних спеціалістів, моделювання оперативних композицій, ситуацій, наявність технічних можливостей. Найбільш проблемними для проведення таких НСРД є зазвичай сільська місцевість з малою кількістю населення, де кожна нова людина не залишається не поміченою. Також проблемою залишається проникнення та огляд автомобіля у ході обстеження публічно недоступних місць.

Як показує слідча практика, така негласна слідча (розшукова) дія як установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу неефективна. Саме по собі встановлення місцезнаходження мобільного терміналу допомагає лише отримати орієнтовну інформацію про кінцеве обладнання, вона нічого не варта без встановлення місцезнаходження абонента. Тому, цю НСРД слід віднести до оперативно – розшукового заходу, який здійснюватиме оперативний підрозділ.

Висновок. Основними факторами, що ускладнюють роботу слідчого при проведенні НСРД є:

- перевантаження слідчого судді, що заважає своєчасно отримати дозвіл на проведення НСРД;
- неналежна взаємодія з підрозділами ОТЗ;
- відсутня система контролю за виконанням НСРД.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що нами були розглянуті лише кілька аспектів цієї проблематики, насправді проблемних питань значно більше. Безумовно, положення чинного КПК, які стосуються НСРД, потребують вдосконалення і головним напрямом правового урегулювання зазначених проблем має бути конкретизація положень КПК, усунення суперечностей з нормами інших законів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скулиш Є.Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним кодексом України / Є.Д. Скулиш // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці. - № 618, 2012. - С. 108-114.
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих процесуальних дій та оптимізації діяльності органів досудового розслідування» // Ліга Закон - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/GG3FG1AA.html.

УДК 348.98

Шевчук В. М., доцент кафедри криміналістики,
д.ю.н., НУ «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Організаційна спрямованість тактичних операцій

Досліджуються проблеми організаційної спрямованості тактичних операцій. Обґрунтовується, що організаційна спрямованість тактичних операцій визначається передусім природою цих засобів, які передбачають провадження не однієї слідчої (судової) дії чи заходу, а цілого їх комплексу, що наперед визначає необхідність реалізації організаційно-управлінських підходів з метою визначення оптимальної послідовності та узгодженості провадження окремих компонентів операції. Дослідження зазначених питань дає можливість більш поглиблено пізнати організаційну сутність тактичних операцій і розробити рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності їх реалізації.

Ключові слова: тактична операція, організаційна спрямованість тактичних операцій, організаційна функція тактичних операцій, тактична операція як організаційно-тактичний засіб.

Исследуются проблемы организационной направленности тактических операций. Обосновывается, что организационная направленность тактических операций определяется, прежде всего, природой этих средств, которые предусматривают производство не одной следственного (судебного) действия или мероприятия, а всего их комплекса, которая заранее определяет необходимость реализации организационно-управленческих подходов с целью определения оптимальной последовательности и согласованности осуществления отдельных компонентов операции. Исследование указанных вопросов дает возможность более углубленно познать организационную сущность тактических операций и разработать рекомендации, направленные на повышение эффективности их реализации.

Ключевые слова: тактическая операция, организационная направленность тактических операций, организационная функция тактических операций, тактическая операция как организационно-тактическое средство.

Investigates the problems of an organizational focus tactical operations. It is proved that the organizational focus of tactical operations is determined, first of all, the nature of these funds, which provide for the production of not one investigation (judicial) actions or events, and all them of the complex, which pre-determines the necessity of implementation of organizational and managerial approaches to determine the best consistency and coherence in the implementation of individual components of the operation. The study of these issues allows for a more in depth know the organizational entity tactical operations and develop recommendations aimed at increasing the effectiveness of their implementation.

Keywords: tactical operation, organizational orientation of tactical operations, the organizational function of tactical operations, tactical operation as organizational and tactical tool.